

Transkribering avsnitt 106

INFORÖST: Vi på Specialpedagogiska skolmyndigheten arbetar för att alla barn, elever och vuxenstuderande oavsett funktionsförmåga ska nå målen för sin utbildning. I podden *Lika värde* förklarar, fördjupar och diskuterar vi specialpedagogik och ger goda råd till dig som arbetar i eller har barn som går i förskolan och skolan. Om du vill veta mer om SPSM och vilket stöd vi erbjuder, gå in på vår webbplats spsm.se och följ oss i sociala medier. Fler avsnitt av podden *Lika värde* hittar du på spsm.se och där poddar finns.

SARA: Barn och elever med blindhet är en liten grupp. Det gör att kunskapen om pedagogiska konsekvenser av den funktionsnedsättningen vanligtvis inte finns i verksamheten. Vad gör man då? Var börjar man? Och vem eller vilka är ansvariga för att få verksamheten att fungera för barnet eller eleven? Jag heter Sara Hamrén Håkansson och är kommunikatör på SPSM. Med mig i det här samtalet har jag två gäster. Det är Hillevi Ålund från Laholms kommun som har en elev med blindhet och Liselott Ljunggren som är rådgivare här på SPSM. Välkomna till det här samtalet.

HILLEVI: Tack.

LISELOTT: Tack så mycket.

SARA: Hillevi, du är specialpedagog i Laholms kommun och är hörsel- och synsamordnare där. Kan du berätta lite kort om vad ditt arbete innebär?

HILLEVI: Som specialpedagog med inriktning syn och hörsel så ingår jag i kommunens centrala elevhälsa. Jag har en tydlig uppdragsbeskrivning där samverkan och samordning är central, till exempel då med rektorer, lärare, pedagoger, elevhälsoteam, syncentralen och med SPSM också. Men

framför allt så är det elev och vårdnadshavare som är mitt fokus. Tillsammans så tittar vi på en tillgänglig lärmiljö och hur undervisningen kan anpassas utifrån elever med synnedsättning.

SARA:

Ja. Och Liselott, du är en av våra rådgivare inom SPSM och ditt expertområde är synnedsättning och blindhet. Du jobbar inom ett av våra resurscenter, Resurscenter syn. Vad gör du i ditt arbete?

LISELOTT:

Det stämmer. Som medarbetare på SPSM så är det min uppgift att bidra till att de som arbetar i skola och förskola har rätt stöd, så att alla barn och elever med synnedsättning eller blindhet ska kunna gå i skolan på lika villkor som barn utan funktionsnedsättning. På Resurscenter syn, som är en avdelning inom SPSM, så ger vi specifikt stöd i specialpedagogiska frågor som rör just synnedsättning och blindhet. Vi ger kurser och så gör vi specialpedagogiska utredningar där vi svarar på skolornas pedagogiska frågor och så ger vi pedagogiska rekommendationer utifrån resultaten av utredningen. Och eftersom det är så som du sa i inledningen, att synnedsättning och blindhet är ovanligt, då har vi möjlighet att stödja skolorna lite extra i deras arbete med just denna målgrupp som sällan någon har någon tidigare erfarenhet av. Självt arbetar jag gentemot barn med blindhet i förskola och förskoleklass, men vi ger också stöd till alla skolformer från förskola till vuxenutbildning. Vi ger också specifikt stöd i olika ämnen som till exempel idrott eller matematik och slöjd.

SARA:

Tack för det. Blindhet är alltså en ovanlig funktionsnedsättning. Men hur ovanlig är den och vad innebär det för utmaningar för förskolor och skolor att ta emot ett barn eller en elev med blindhet?

LISELOTT:

Ja, men så är det, det är inte så vanligt. Det föds i genomsnitt ungefär sju barn per år med total blindhet eller förmågan att skilja mellan ljus och mörker. Och sen kan det finnas sjukdomar som gör att man mister synen längs vägen så att säga. Så ungefär tio barn per årskurs i hela Sverige, kan man säga, som läser punktskrift. Det här betyder att erfarenheten av att undervisa barn och elever i förskolan och skolan är ofta väldigt begränsad. Det är svårt för en kommun eller en skolhuvudman att ha och också upprätthålla en kompetens inom ett område som är så sällsynt. Så utmaningarna ligger oftast i att varken elevhälsan eller den undervisande personalen, de har aldrig mött ett barn med blindhet tidigare och har därför ingen kunskap om de pedagogiska konsekvenserna av det. Och de har inte tidigare stött på punktskrift som läsmedium. De är ofta osäkra på hur de ska förbereda sig och planera för en inkluderande undervisning och anpassa i lärmiljön. Och på förvaltningsnivå kan det vara en utmaning hur de ska planera och fördela resurserna. Därför kan det vara bra att samarbeta med oss på Specialpedagogiska skolmyndigheten, för att få stöd i alla de här frågorna på alla nivåer, så som man har gjort i Laholm.

SARA:

Så för de flesta handlar det om att börja från noll. Och då tänker jag, då kanske man inte ens vet var man ska börja. Hur var det för er i Laholm när det här barnet började i er verksamhet? Var började ni någonstans?

HILLEVI:

Vi hade nästan ingen erfarenhet kring barn med blindhet. Utan det var i samband med att barnet började på förskolan som vi fick stöd då från syncentralen. Då kopplade vi också in SPSM för både utbildning och handledning. Vi har fått väldigt konkret handledning från SPSM när det gäller just det här specifika barnet. Vi behövde också samordna insatserna, till exempel med vårdnadshavare, region, SPSM och förskola. För rektorn har ju sin roll, och syncentralen hade sin roll, och SPSM hade sin roll, och alla hade olika uppdrag, men vi hade

ändå samma mål. Men framför allt så var det arbetslagets behov av stöd utifrån deras utmaningar i undervisningen som krävde samordning. Det är en övergång mellan yngrebarns- och äldre barnsavdelningen som fungerar då väldigt bra utifrån att rektorn förberedde arbetet med möten och utbildning till mottagande avdelning. Och inför övergången till förskola/skola så blev det extra tydligt att den här samordningen och kunskapen behövdes kring båda verksamheterna för att det skulle bli ett bra mottagande.

SARA:

Så samordnarrollen blev en viktig roll för er. Men hur påverkar blindhet lärandet och sociala kontakter? Vad är det som blir svårt där?

LISELOTT:

Det påverkar på många olika sätt. Synen är ju vårt dominerande sinne och det är med hjälp av synen som vi snabbt kan skaffa oss en uppfattning och få information om allting som händer runt omkring oss, både på långt och nära håll. Och för den som inte ser och tar in världen med andra sinnen, då tar det längre tid att uppfatta samma saker. Så en person med blindhet får ta in en liten del i taget av sin omgivning och måste få ihop alla de här delarna till en helhet. Det ställer krav på både koncentration och uppmärksamhet och minne att ta till sig information på det här sättet. Sen påverkas andra områden också, som att det är svårare att imitera. Så som barn ofta gör när de lär sig, att de härmar spontant rörelser och gester och olika beteenden och tar efter hur andra barn gör och vuxna gör. Som exempel höja på ögonbrynen eller rycka på axlarna eller göra tummen upp, sånt går ju inte att uppmärksamma när man inte ser. Så därför behöver barn med blindhet mer stöd i att förstå det sociala samspelet, någon som visar och förklarar. En annan del som blir annorlunda är att barn med blindhet inte möter lika mycket bokstäver, ord och texter i sin vardag, eftersom de måste möta texten, alltså punktskriften, under sina fingrar. De kan inte upptäcka bilder och texter på avstånd, sånt som sitter

på väggarna eller skyltar och annat. Därför behövs det en aktiv omgivning som väcker den där nyfikenheten hos text [0:08:21] och hos barnen, och också har kunskap om hur man tolkar taktila bilder och en omgivning som själva kan punktskrift som kan vara förebilder och lära ut. Det skulle jag kunna berätta mycket om, men jag tror jag stannar med det här lite korta svaret på din fråga.

SARA: Jag tänker att synen är så central för oss som ser så att många av oss har svårt att tänka oss in i hur det är om man inte ser. Så tack för de här exemplen. Och Hillevi, hur förbereder ni er för att sätta er in i hur ni skulle möta elevens behov?

HILLEVI: Vi fick information och stöd från syncentralen. Men när vi sökte och fick stöd från SPSM med handledning och kompetensutveckling så var det mer ett pedagogiskt fokus. Vi gjorde all den här utbildningen från SPSM gemensamt tillsammans i arbetslaget. Det gjorde också att vi kunde diskutera utifrån filmerna, vi kunde stanna upp om det var någonting vi tänkte specifikt på. Det kan jag verkligen rekommendera, att man gör det här tillsammansarbetet, för det är verkligen värt det för att få en gemensam bild av barnet och barnets behov. Sen när barnet då skulle börja förskoleklass så var vi ute i god tid, nästan ett och ett halvt år innan barnet skulle börja på förskoleklassen. Då involverade vi hela styrkedjan i kommunen, från verksamhetschef till enhetschef, lokalstrateg, fastighetsansvarig, it-avdelning, rektorer och lärare. Alla de möten vi hade hade ett klart syfte och de var väldigt strukturerade för att vi skulle komma fram till olika beslut. Så det blev ett lärande för hela organisationen. Jag tycker oavsett vilken nivå vi har varit på så har många varit nyfikna och verkligen tagit reda på vad det innebär och hur vi ska kunna anpassa på bästa sätt. De beslut vi sen tog, det resulterade bland annat i fortbildning, extra resurser, vi har fått ett tvålärarsystem i klassen, anpassade lokaler. Förskolan och rektorn hade kunskap och erfarenhet

kring just denna elevens förutsättningar och behov, och därför gjorde vi i förskolan redan en kartläggning och utredning inför ett åtgärdsprogram och hade då samarbete rektorer emellan. Så det fanns klart, hela den utredningen, inför skolstart. Och utifrån detta samarbetet mellan rektorerna så kunde ett åtgärdsprogram upprättas redan första skolveckan. Där tänker vi också att det är viktigt att ha kännedom om båda verksamheterna. Antingen att rektorerna samarbetar eller att man har någon som samordnar den här bryggan mellan förskola och skola.

SARA:

Så det är samarbete och det har varit många inblandade på olika nivåer. Har du något exempel på något praktiskt, några praktiska åtgärder, som ni har gjort?

HILLEVI:

Det är viktigt att det fungerar i vardagen för hela barngruppen. Så därför har rektorer satt in vikarier när vi ska utbilda via SPSM och att alla personal som ska vara med på utbildningen har kunnat sitta i lugn och ro. Rent konkret så har vi tillverkat och köpt in taktilt material. Här har personalen verkligen varit kreativa och funderat hur man kan anpassa på olika sätt. Sen har vi också läst mycket sagor för barnet vid återhämtningssituationer. Återhämtning behövs ju, för det är väldigt energikrävande för ett barn att vara i en stor klass eller en stor barngrupp på förskolan, för att det är så många intryck. Det är precis som du har berättat, Liselott, det här med många intryck som finns runt omkring som ska bearbetas. Sen har vi lånat punktskriftsböcker för att väcka intresse. Det gjorde vi ganska tidigt, redan på förskolan, där pedagogerna satt med barnet och läste och så fick barnet då känna på punkten och också då fick en tydlig bild av att "åh, är det här punkt nu, är det detta du läser nu?" Vi har också haft punktskriftslego. Vi har köpt in en dator redan på förskolan med rätt prestanda till eleven, som vi vet vi kan ha över tid.

SARA:

Vad intressant.

HILLEVI:

Sen gjorde vi också så att vi involverade föräldrarna i det här val av skola. Så när vårdnadshavarna väl hade varit runt och tittat på olika skolor och bestämt sig så la vi in [hör inte 0:12:34]. Och sen har vi också tänkt på det här med hållpunkter för orientering. Det kan till exempel vara ett möbleman, att det behöver stå på ett visst ställe för att eleven ska ha en hållpunkt när de ska orientera sig i rummet. Där har vi också sett då att pedagogerna har gjort små markeringar i golvet, till exempel var ett bord ska stå. Så skulle det råka flytta på sig på fritidshemmet så är det lätt att ställa tillbaks det för man vet var det ska stå. För det är en viktig hållpunkt för eleven. Sen har vi också fått hjälp ... Jag vet att ni på ... Liselott och syncentralen har också haft diskussioner ”vad är det vi ska förskriva för hjälpmedel nu?” Så där har vi också haft ett bra samarbete och fått en bra hjälp utav syncentralen, synpedagog och deras tekniker. Det finns ganska mycket jag skulle kunna berätta också [skratt], för det är en historia över flera år. Men jag tror att jag håller där.

SARA:

Det är mycket att tänka på för att få verksamheten att fungera för barnet. Liselott, vi hör här att Laholm har arbetat med många delar, alltifrån ansvarsfördelning till praktiska åtgärder. Hur ser du på deras arbete?

LISELOTT:

Jag tänker, det som jag ... En sak som är så positivt, tycker jag, här i Laholm och det som Hillevi beskriver och som jag också har upplevt, det är att man alltid planerat och fattat beslut som jag uppfattar alltid har varit ur ett barnets bästa-perspektiv på alla nivåer. Att de har involverat, som Hillevi sa, hela styrkedjan i sin kommun, från förvaltningen till rektorerna, elevhälsan, lärarna. Och involverat och tagit hjälp av staten, alltså oss på SPSM, och regionen genom syncentralen. Och att de har gjort tydligt vem som ansvarar för vad och kallat in rätt nivå och rätt personer till alla möten.

Att ha en person, en samordnare, som Hillevis roll har varit och är, det har nog haft en väldigt stor roll för framgången i det hela eftersom det behövs någon som har den där helhetssynen på insatserna och som kan agera i rätt tid. Men det har hela tiden varit ett tillsammansarbete, uppfattar jag det som. Jag tycker att i Laholm har de legat alltid steget före och det tänker jag är en framgångsfaktor. De har hela tiden också arbetat för en inkluderande undervisning. Alla verkar ha tagit emot den här nya utmaningen med att undervisa en elev med blindhet med en slags självklarhet och en nyfikenhet och ett intresse för uppgiften. Det finns mycket att säga om detta, men en annan viktig sak att lyfta fram är att Laholm också ur vårt perspektiv på SPSM har haft en väldigt bra mottagarkompetens. De har gått våra kurser på ett strukturerat sätt med kollegialt lärande på skolan, som Hillevi beskrev. De har involverat fritidshemmet. De har sökt och fått statsbidrag för utvecklingsprojekt från oss på SPSM, det som vi kallar SIS-bidrag. De har också tagit emot vår rådgivning på alla nivåer, på skolnivå, på gruppnivå och individnivå. De har anammat vår rekommendation med tvålärarsystem och annonserade specifikt efter en resursperson med lärarutbildning och som skulle ha ett särskilt intresse för sitt kommande uppdrag genom att den skulle vara beredd att utbilda sig inom området. Det tycker jag är föredömligt verkligen. Jag tycker att det är att ta barnets rätt att nå kunskapsmålen på allvar.

SARA: Ja, Laholms arbete är ett gott exempel alltså.

LISELOTT: Verkligen.

SARA: När det handlar om en så här pass ovanlig funktionsnedsättning så ställs väl extra krav på bra övergångar när en elev byter skolform eller stadium. Vad har du sett när det gäller det, Liselott?

- LISELOTT: Övergångar, det ställer helt klart extra krav på förberedelser, på samverkan och på kunskapsöverföring. Jag ser deras samverkan mellan förskolan och skolan, att det har varit väldigt positivt och gynnsamt. De började ju med den väldigt tidigt på rektorsnivå och på lärarnivå, med en tydlig plan för hur övergången skulle se ut. De lät även en pedagog från förskolan gå med över till skolans organisation för att säkerställa dels att den kunskap som förskolan hade fått till sig om blindhet och pedagogiska konsekvenser skulle föras med, men också för att trygga upp för eleven i den nya skolmiljön.
- SARA: Så övergången mellan förskola och skola, den genomfördes på ett bra sätt. Men jag gissar att allt inte har varit så lätt eller givet. Vad har varit det svårast att få till? Vad säger du, Hillevi?
- HILLEVI: Då skulle jag nog säga att det är planeringstiden. Det är mycket som ska avhandlas och planeras i förskola och fritidshem och skola. Det är inte alltid att man har fått till den här planeringstiden. Men den tänker jag är jätteviktig för att man tillsammans då ska fundera på hur aktiviteter och undervisning kan involvera just de här språkliga, konkreta och taktila delarna som behövs för att undervisningen ska bli begriplig för eleven.
- SARA: Så det är mycket som behöver planeras och organiseras då för att få allt att fungera. Hur är det då, gör det det? Alltså fungerar skoldagen för eleven nu? Eller är det något ni behöver jobba mer med?
- HILLEVI: Ja, vi har alltid utmaningar vi behöver jobba med. Men jag tycker det fungerar väldigt bra för eleven. Undervisningen följer läroplanens syfte och centrala innehåll, men då med anpassningar. Det finns ett obligatoriskt kartläggningsmaterial i förskoleklassen som heter *Hitta språket* och *Hitta*

matematiken. Det kartläggningsmaterialet finns då anpassat för elever som ska läsa punktskrift, och det har vi fått beställa från Skolverket. Det blev likadant nu inför årskurs ett, att bedömningsstödet finns att beställa från Skolverket. Så just nu jobbar lärarna och eleven mycket med punktskriftsinläring, vilket då tar lite längre tid än att lära sig svartskrift. Där funderar vi lite på den här balansen mellan enskilt arbete och arbete i grupp. För punktskriftsinläringen behöver kanske vara i ett mindre sammanhang, medan då om man tänker svenskämnet i sig innehåller så mycket mer än bokstavsinsläring. Till exempel det här att tillsammans samtala, berätta och beskriva, och det är viktigt i de delarna att man är delaktig och inkluderad.

SARA:

Ja, visst. Du var lite inne på punktskrift där och vi har nämnt det tidigare också. Det är ju ett taktilt läs- och skriftspråk som används när synen inte räcker till för att läsa visuell text, det som också kallas svartskrift. Oftast är ju texter skrivna med svart text på vit bakgrund. Punktskrift är i stället uppbyggd av upphöjda punkter som man läser taktilt med fingrarna. Är det någon i skolan hos er som kan läsa punktskrift, eller har någon hunnit lära sig det?

HILLEVI:

Nej, det kan jag inte säga att det är. Och jag vet inte heller om man kan lära sig i den takten som kanske det blinda barnet kommer göra. Men lärarna har genom SPSM:s kurser fått kunskap om *hur* eleven kan lära sig punktskrift. Och det som du berättade innan, Liselott, att vi har anställt en utbildad lärare som ska följa eleven genom skolåren. Det framgick också i den här platsannonsen att tjänsten skulle innebära att undervisa i punktskrift. Så även om lärarna själva inte kan läsa punktskrift fullt ut så har de både kunskap om och fokus på att lära eleven punktskrift, och också hur alla hjälpmedel fungerar för eleven.

SARA:

Jag tänker att ni har hunnit med mycket på ganska kort tid, med tanke på att ni inte hade någon erfarenhet av barn och elever med blindhet för några år sen. Vilka lärdomar har ni gjort? Ser du att ni kan ha nytta av ert arbete eller hur ni har arbetet med just det här i andra sammanhang?

HILLEVI:

Det här tillsammansarbetet på alla nivåer har varit en förutsättning. Det blir också mindre sårbart ju fler som är kunskapsbärare utav det arbetet vi gör. Så samordningen skapar förutsättningar för att det ska bli bra. Men jag vill absolut lyfta det arbetet som har gjorts på förskolan och som nu görs av pedagoger både på fritidshemmet och på skolan. Alltså med deras intresse och nyfikenhet inför barnets behov, det har också gjort att de har mött elevens behov av stöd. Och öppen syntolkning har varit ett arbetssätt som har gynnat flera barns språkutveckling.

SARA:

Så det här samarbetet kan ni ta med er när ni möter andra utmaningar. Och Hillevi, du nämner öppen syntolkning där. Vad innebär det? Har det även gynnat språkutvecklingen för andra elever? Kan du ge något exempel på det?

HILLEVI:

Öppen syntolkning, det innebär att lärarna är noggranna och grundliga i att muntligt beskriva och förklara till exempel detaljer, egenskaper och skeenden i undervisningen. Men även när det gäller vid andra tillfällen, till exempel på raster och i matsituationer och så vidare. Då har lärarna märkt att elever i språklig sårbarhet eller flerspråkiga elever har haft stor nytta av det här grundliga sättet att beskriva och tolka omvärlden. Det har då gynnat språkutvecklingen. Och lärarna säger själva att det här arbetssätt kommer vi hålla i även när eleven inte går i vår verksamhet längre.

SARA:

Vad intressant. Liselott, har du något att tillägga där?

LISELOTT:

Det stämmer som Hillevi säger att syntolkning är en av de anpassningarna som är helt nödvändigt för elever med

blindhet, men faktiskt ofta väldigt bra för många fler. Som Hillevi berättar är det bra för språkutvecklingen, men framför allt för att öka begripligheten och förståelsen i olika sammanhang. Det som är bra med öppen syntolkning, det är att det blir inkluderande eftersom det är den som håller i aktiviteten som sätter ord på det som sker inför alla. Så att inte eleven behöver få information från flera håll, det som vi kallar för dubbla auditiva fokus. Att inte en särskild person ska sitta och visa bredvid, vid sidan av, utan informationen som ges ska ges i klassen och den ska vara begriplig ifrån början.

SARA: Kan du ge något konkret exempel på vad öppen syntolkning kan vara för någonting?

LISELOTT: Öppen syntolkning kan vara till exempel att det kommer in någon i klassrummet under pågående lektion och då säger läraren till exempel ”hej Lena, kommer du och hälsar på oss”. ”Jag ska bara låna en sopborste.” ”Ja, men bra, Lena. Du kan ta sopborsten som står i hörnet och ta med den ut.” Att inte man behöver undra vem var det som kom, vad ville den personen göra. Utan att det blir ett naturligt sätt att berätta det som händer men som inte syns.

SARA: Så man berättar helt enkelt vad som sker och vad man gör?

LISELOTT: Precis.

SARA: Om man sätter ord på saker så kan det också vara ett stöd för andra elever då. Ser du några andra lärdomar från arbetet i Laholm som man kan ta med sig i andra sammanhang?

LISELOTT: Specifikt för Laholm så tror jag att de har upptäckt att det som är bra för barn med blindhet ofta kan vara bra för fler. Öppen syntolkning är ett sånt exempel. Och att planera för en tillgänglig lärmiljö redan från början, att det är gynnsamt för alla. I stället för att försöka reparera och anpassa i efterhand.

Och att det är bra att ha en tydlig rollfördelning. Det är viktigt med tydliga ansvarsområden. Det tycker jag har blivit väldigt tydligt i arbetet som Hillevi beskriver och som jag har varit med och upplevt. Att ledningen ser positivt och stödjer arbetet med tillgängliga lärmiljöer. Det tycker jag gäller generellt, oavsett funktionsförmåga. Där kanske ett barn med blindhet får visa vägen utan att det krävs särskilda insatser av verksamheten. Sen skulle jag bara vilja göra ett tillägg till det Hillevi sa förut om att läsa punktskrift, att omgivningen behöver inte lära sig läsa punktskrift med fingrarna. Utan omgivningen kan läsa punktskrift visuellt med ögonen, men behöver ha kunskap i hur man lär barnet att läsa punktskrift med fingrarna. Men själva kan de bli punktskriftsläsare visuellt så att säga. Jag ville bara förtydliga det.

SARA:

Ja, just det. Det är väl bra. Då tänker jag att det sätt som man arbetat på i Laholm, det kan vara bra även när man möter andra utmaningar, att man jobbar tillsammans och på olika nivåer och så vidare. Innan vi avslutar så tänkte jag be er att ge några råd till de som möter barn och elever med blindhet. Har du något råd, Hillevi?

HILLEVI:

Nu har vi pratat mycket organisation och så, men jag tänker främst att lära känna barnet och barnets förutsättningar och vilket behov av stöd just det barnet har och att man ska främja barnets delaktighet. Sen får man inte glömma att barnet har samma behov som andra barn, men att det är en ovanlig funktionsnedsättning som kräver extraordinära insatser av oss som möter barnet.

SARA:

Liselott, har du något råd?

LISELOTT:

Det är jätteviktigt, det Hillevi säger. På skolnivå så skulle jag säga det här att inleda ett bra samarbete med barnet, vårdnadshavarna och regionens stöd, alltså syncentralen, att det är viktigt. Och att man tar hjälp av Specialpedagogiska

skolmyndigheten när det gäller de pedagogiska konsekvenserna av blindhet. Att de tar del av våra kurser och studiepaket och ansöker om specialpedagogiskt stöd från oss. I det specifika arbetet och i mötet med barnet eller eleven så skulle jag särskilt vilja lyfta fram att komma ihåg att ta världen till barnet och eleven på så sätt att barnet och eleverna får så mycket konkreta upplevelser som möjligt. Att ha en god ljudmiljö och stötta i samspelet med andra. Och sist men inte minst då berätta, syntolka om allt som hörs men som inte syns, så att omvärlden blir begriplig och meningsfull. Det skulle jag säga är viktiga delar att ta med i arbetet.

SARA: Tack. Nu är det dags för oss att avsluta samtalet. Stort tack till er som medverkat, Hillevi Ålund och Liselott Ljunggren.

HILLEVI: Tack.

LISELOTT: Tack så mycket.

SARA: Gå gärna in på vår webbplats spsm.se. Förutom specialpedagogiskt stöd, studiepaket och kurser om blindhet som Liselott nämnde, så har vi bearbetat en mängd förlagsutgivna läromedel så att punktskriftsläsande elever kan ta del av dem, både i tryckta och digitala format. Vi producerar också handledningar, laborativt material och taktila bilder till dessa läromedel. På spsm.se hittar ni också våra tidigare poddavsnitt. Tack till dig som har lyssnat.

INFORÖST: Tack för att du har lyssnat på SPSM:s podd *Lika värde*. Fler avsnitt hittar du på spsm.se och där poddar finns.